

Beaufrova prospektívna stratégia

**Podplukovník
doc. PhDr. Ján Z v a d a, CSc.**

Potreba vidieť do diaľky je priamo úmerná rýchlosti pohybujúceho sa telesa. Chlapcovi na kolobežke stačí vidieť 5—10 metrov dopredu. Jazdec na koni potrebuje kontrolovať priestor do vzdialenosti 60 až 200 m. Vodič moderného motorového vozidla musí mať prehľad do 500—200 m... To isté, ale v prenesenom zmysle platí o ľudskej spoločnosti. Čím rýchlejšie sa spoločnosť vyvíja, tým naliehavejšie vyvstáva pred ňou potreba vedieť, kam smeruje jej vývoj. Za feudalizmu sa ľudia nemuseli zaujímať o budúcnosť, pretože tá bola takmer navlas podobná súčasnosti, súčasnosť sa zase hodne podobala minulosti. Vývoj sa uberal dopredu slomačím tempom. Podstatne sa však urýchlil za kapitalizmu, a to na báze technicko-priemyselného a vedeckého pokroku. Dnešná spoločnosť sa už vari ani nevyvíja, ale v pravom slova zmysle sa ako raketa fantastickou rýchlosťou priamo rúti niekam dopredu, do neznámych a tajuplných diaľav. Hĺbka, rýchlosť a rozsah výrobných prevratov, technických novôt a vedeckých objavov uvádza do pohybu procesy, ktoré od základu menia štruktúru spoločnosti a rozhodujúcim spôsobom ovplyvňujú i jej budúce perspektívy. Budúcnosť sa mení v predmet systematického vedeckého bádania. K plejáde staronových vykladačov budúcnosti — k rôznym utopistom, čarodějom, cigánkam, čo hádali z ruky či astrológom, čo predpovedajú budúcnosť podľa konštelácie hviezd..., sa pripojuje ďalšia, dnes už dosť silná skupina vedcov — futuroológov. Svojím dielom „Batir l'avenir“ („Budovať budúcnosť“) sa k nim zaradil i známy francúzsky teoretik v odbore vojenskej a politickej stratégie gen. André Beaufre.

Štruktúra budúcnosti

Autor, na rozdiel od väčšiny ostatných, si vo svojom diele nestavia ako hlavnú úlohu vykonštruovať nejaký utopistický obraz určitej budúcej spoločnosti. Jeho zámer je oveľa reálnejší a v tomto zmysle tiež spoločensky oveľa závažnejší a dôležitejší. Beaufre kladie hlavný dôraz na metódu prenikania človeka do budúceho sveta. Pokúša sa odhaliť a naznačiť obecné použiteľné postupy správneho videnia budúcnosti, ale i pôsobenia človeka vo smere formovania svojej budúcnosti. Zo všetkého najviac ho zaujíma otázka, aké rozhodnutia a opatrenia má človek prijať, aby mohol už dnes, s určitým predstihom, ovplyvňovať a tvoriť svoju budúcnosť.

Už z takto koncipovanej úlohy možno logicky dedukovať, že Beaufre nepatrí

k vyznavačom determinizmu, ale nemožno ho považovať ani za stúpenca indeterministickej filozofickej školy. Napred skúma štruktúru budúcnosti a dochádza k poznatku, že sa v nej uplatňujú faktory v zásade troch základných kategórií. Sú to na prvom mieste faktory tzv. „vývoja“, ktoré udržiavajú a živia tok ľudských dejín. Sú nositeľmi základných vývojových tendencií, vo svojom celku nositeľmi toho, čomu sa hovorí „zmysel dejín“. Predstavujú ich deterministickú zložku, tj. to, čo sa dá poznať, približne určiť a do značnej miery i predvídať v prípade, že nejaká významnejšia udalosť nenaruší ich priebeh. Druhú kategóriu tvoria faktory tzv. „udalosti“. V histórii vystupujú viaceré vo forme náhody. Dajú sa ťažko určiť a predvídať, ale nie sú celkom nepoznateľné. Beaufre rozoznáva 3 druhy udalostí: tie, ktoré sú schopné svojimi dôsledkami zvrátiť smer vývojových tendencií. Sú to napríklad revolúcie, svetové vojny, dôležité vynálezy, významné osobnosti atď. Ďalej sú to tie, ktoré odkrývajú krízy spoločenských premien, vynútených však už predchádzajúcim vývojom. A konečne tie, ktoré svojím vplyvom postihujú už len faktory nejakej udalosti. Tretiu dôležitú súčasť štruktúry budúcnosti predstavuje sám človek, jeho inteligencia, vôľa, činnosť. Nie je ani úplne slobodný, ani úplne neslobodný. Má však schopnosť činnosťou pôsobiť ako na vývoj, tak aj na udalosti.

Keď autor takto vymedzil obsah základných kategórií svojho výskumu, prechádza na podrobnejší rozbor perspektív

„vývoja“, ktorý sa dá predvídať. Drží sa pritom síce veľmi jednoduchej, ale vzhľadom na zložitost otázky, zatiaľ jedine možnej a efektívnej metódy. Nesnaží sa vykresliť obraz budúcnosti jej extrapoláciou zo súčasnosti či dávnejšej minulosti, pri ktorej sa presnejšie rysuje čiara kontinuity spojujúca minulosť, súčasnosť a budúcnosť v jedinú prerušovanú refaz vývojového procesu. Nepokúša sa tiež aplikovať metódu odvodenú z kategórie: možnosť — skutočnosť, kde ako vieme sa skutočnosť chápe ako jedna z viacerých možností obsiahnutých v minulej skutočnosti, realizovaná do formy dnešnej skutočnosti, ktorá vo svojom vnútri nesie ďalšie viaceré alternatívne možnosti a varianty budúceho vývoja. Jedna z týchto možností sa za určitých podmienok účinne ovplyvňovaných človekom pretvorí v budúcu skutočnosť. Ostatné možnosti buď odumrú, alebo budú trvať iba vo forme možnosti. Autor sa priklonil k metóde popisu stálych faktorov spoločenského vývoja, akými sú: geografické prostredie, demografia, technický faktor, ekonomika, vojenstvo a politika, aby naznačil pravdepodobný smer, časové a problémové možnosti ich vývoja. Nakoľko väčšina údajov a predpovedí z oblasti ekonomiky, techniky atď. je prevzatá od iných autorov, zastavíme sa len pri otázkach stratégie, ktorá podľa Beaufra svojou materiálne technickou stránkou vstupuje do kategórie „vývoja“, aby odtiaľ vyvolávala zmeny v priamej a nepriamej stratégii.

Zmeny v pojmoch stratégie

Pokiaľ ide o vývoj zbraňových systémov, Beaufre ako väčšina západných vojenských autorov vyslovuje mienku, že v najbližších 10 rokoch nedôjde k žiadnym zásadnejším zmenám, ktoré by mohli podstatnejšie narušiť dnes existujúcu rovnováhu vojenských síl. Táto rovnováha síl by sa vraj dala zmeniť v dôsledku dvoch už dnes dozrievajúcich technických vynálezov: pomocou prostriedkov ničenia pohyblivých odpaľovacích základní najmä ponoriek vybavených raketovými jadrovými zbraňami, a ničenie už odpálených rakiet systémom účinnej protiraketovej obrany. Ani jedno z uvedených zlepšení nesľubuje priniesť očakávané výsledky ešte pred rokom 1980. Existujúce typy ponoriek sa majú v polovici 70. rokov nahradiť novým oveľa dokonalejším typom. Je vyriešený problém ničenia jednej alebo viacerých izolovane vystreľovaných rakiet, ale nie je vyriešený problém totálne

intercepcie veľkého množstva naraz vypálených striel. Antiraketová obrana je neúčinná, ak nedokáže zabrániť prenikaniu i malého počtu rakiet, schopných zasiať protivníka. Najvyššie sme svedkami pokusov zvýšiť kapacity prenikania, ako aj pokusov využiť orbitálne družice, proti ktorým sa hľadajú prostriedky mimoatmosférickej obrany. Stabilita nukleárnej rovnováhy môže vážne ohroziť rast počtu vlastníkov atómových zbraní. Pokrok vo vývoji biologických a chemických zbraní, schopných podlomíť vôľu človeka k odporu by mohol viesť do stratégie ďalšie nepredvídané prvky.

Zmeny v pojmoch stratégie nastanú podľa názoru autora ani nie ako dôsledok ďalšieho zdokonaľovania techniky zbraňových systémov, ale ako produkt existencie samostatnej už niekoľko rokov trvajúcej nukleárnej rovnováhy. Táto rovnováha na jednej strane i naďalej účinne odstrašuje

agresora od pokusov rozpútať atómovú vojnu, ale ako ukázala už karibská kríza, a vojna vo Vietname to potvrdzuje, neodstrašuje v dostatočnej miere od pokusov viesť vojnu pod atómovým prahom — čo vážne oslabuje vieryhodnosť odstrašovania vôbec a môže viesť k rozšíreniu klasických konfliktov. V tejto súvislosti je v knihe nadhodená otázka bližšieho vymedzenia hraníc oblasti účinnosti atómového odstrašovania od ostatných foriem ozbrojených stretnutí, otázka možnosti rozširovania alebo zužovania týchto hraníc, otázka, či nukleárne mocnosti nakoniec nebudú môcť viesť vojnu bez toho, že by sa odvážili siahnúť a použiť atómové zbrane. Ako za tejto situácie zachovať odstrašovanie, ktorého účinnosť je hlavnou zárukou možnosti vyhnúť sa vojnám? Beaufre navrhuje celý rad praktických opatrení politickej, technickej, psychologickéj a inej povahy. Vo svojom súhrne tvoria jeho koncepciu politiky odstrašovania, v ktorej pravdepodobne najoriginálnejšie a najrozpornejšie pôsobí návrh rozšíriť zónu nukleárneho odstrašovania „rozšírením zodpovedne limitovaného a kontrolovaného nukleárneho zbrojenia“ (str. 69) a poistiť sa pre prípad neúčinnosti „dissuasion“ schopnosťou reagovať klasickými konvenčnými zbraňami a zmenou koncepcie samotnej stratégie.

V tomto kontexte sa dostávame k podivuhodným a svojím spôsobom aj originálnym názorom autora. Vieme, že sa v oblasti vojenskej vedy preslávil okrem iného tým, že prišiel s novou definíciou stratégie dôsledne aplikovanou vo všetkých jeho dosiaľ vydaných dielach. V jeho pojmoch je stratégia rozčleňujúca do systému priamej stratégie, v ktorej hlavnú zložku predstavuje stratégia nukleárneho odstrašovania, a do systému tzv. nepriamej stratégie, kde najdôležitejšiu úlohu preberá tzv. stratégia akcie.

V úvahách o zmene samej podstaty stratégie vychádza z poznatku, že nakoľko stratégia odstrašovania dokázala odstrašiť len od atómových vojen, nie však tiež od vojen konvenčných, lokálnych, národnoslobodzovacích atď. — ktorých mož-

nosti sa nielen nezmenšili, ale naopak ešte vzrástli a ak Američania prehrávajú vo Vietname budú i naďalej rásť — treba systém atómového odstrašovania vďaka doplniť systémom takej stratégie, ktorá spočiatku omedzí a neskoršie definitívne aj skoncuje s vojnami tohto typu. Západ, podľa Beaufra, si zatiaľ ani neosvojil, ani nezvládol tento druh stratégie. Nepochopil, že jej podstata nemá materiálnu, ale vynaložené psychologické povahu. Skúsenosti Veľkej Británie z koloniálnych vojen síce ukázali, že je v nich možno zvíťaziť, ak sa danú oblasť podarí izolovať od vonkajšieho sveta. Nedávne francúzske skúsenosti však potvrdili, že ak chýba svetové zaistenie, chýba i zaistenie lokálne. Američania v Kórei a vo Vietname mali možnosť poznať, že psychologická prevaha má väčší význam než prevaha materiálna. „Je to prestíž, ktorú by bolo treba obnoviť a tak presvedčiť tretí svet, že jeho budúcnosť nezávisí od marxizmu, ale od západných metód“ (str. 78). Západ prehrával v koloniálnych vojnách, podľa Beaufra, preto, že jeho prestíž bola tu do základov otrasená a že sa ju pokúšal obnoviť vojenskými zásahmi, ktoré nielenže nemajú nijakú cenu, ale dokonca Západu škodia. „Jediná forma účinnej nadvlády je forma prestíže a príkladu“ (str. 74). Západ musí presvedčiť tretí svet, že jeho ekonomický model je oveľa účinnejší než model Východu. Ale dosiahnuť tento cieľ, to podľa autora predpokladá revidovať existujúce politické systémy.

Nepoužiť zbrane v boji o tretí svet a proti tretiemu svetu neznemáňa však zbraň sa vzdáť. Naopak. Ozbrojené sily treba ďalej budovať, zároveň modernizovať podľa zásad novej stratégie tak, aby mohli účinne odstrašovať a v prípade neúspechu odstrašovania dokázať ubrániť ohrozené záujmy národa. Za ideálny typ štruktúry ozbrojených síl považuje Beaufre „systém vyvážených síl“, tj. systém síl schopných pružne plniť pokiaľ možno všetky úlohy, opierajúci sa o systém spoločnej obrany budovanej na princípe asociácie bližšie rozvedenej v Beaufrovej knihe „Európa a NATO“.

Varianty budúcej štruktúry sveta

Osobitnú pozornosť venuje Beaufre bližšiemu objasneniu pojmu „udalosti“. Konštatovali sme, že ich delí v zásade na tri kategórie. Samotný vznik a priebeh udalostí pôsobí dojem náhody, ktorá sa nedá predvídať, ale ich spätosť s trvale pôsobiacimi vývojovými tendenciami dáva väčšine udalostí hlbší príčinný zmysel,

takže ich postup, napriek jeho zložitosti sa predsa len dá približne určiť vopred. K predpovediam budúceho vývoja udalostí možno použiť v zásade dve navzájom sa doplnujúce metódy. Metódu „voľby hypotéz“ a metódu „kombinácie hypotéz“. Obidve metódy dovoľujú vyčleniť z veľkého množstva udalostí tie, ktoré naj-

viac pôsobí na vývoj, stanoví pravdepodobné alternatívy a varianty ich budúceho vývoja, a tak oddeliť tiež dôležité od menej dôležitých javov. Autor aplikuje nariadené metódy na medzinárodný vývoj a vývoj jednotlivých štátov, z ktorých vyberá len najdôležitejšie, medzi nimi: USA, ZSSR a Čínu ako štáty prvej kategórie, Japonsko, Európu a arabský svet ako oblasti druhej kategórie.

Pokiaľ ide o USA, ich vnútorný vývoj sa vraj bude vyznačovať určitými rysmi stability. V zahraničnej politike sa budú potýkať v zásade s tromi problémami: s neschopnosťou prispôbiť sa úlohe, ktorú zastávajú vo svetovej politike, keďže ich obrovská moc sa prejavuje v niektorých menších stretnutiach ako bezmocnosť. Ďalej je to problém americkej civilizácie, ktorá má príliš materialistické, spotrebiteľské zameranie s prvkami používania hrubého násillia. Konečne černošská otázka. USA si podržia úlohu prvej kapitalistickej veľmoci, schopnej rozhodujúcim spôsobom ovplyvňovať svetový vývoj.

Pokiaľ ide o ZSSR, autor si myslí, že sa bude musieť vyrovnávať s problémami rozvoja poľnohospodárstva, výživy a obchodu, spotreby, ako aj s problémami liberalizmu, ktorý uvoľnil základy systému diktatúry tak, že vzniknutý rozpor môže vyústiť buď do návratu k tyranii pod ochranou armády, alebo k uvoľneniu ciest vedúcich k liberalistickému režimu v oblasti tvorby cien, trhu atď. V zahraničnej politike sa ZSSR bude pokúšať o mierové spolunažívanie, ktoré môže prekaziť alebo Čína alebo USA zostrením konfliktu vo Vietname.

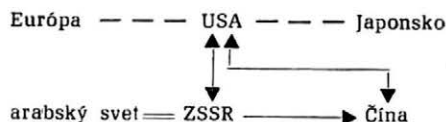
Čína se podľa Beaufra dostáva do fázy vnútornej nestability, vyvolanej problémami populácie, výživy obyvateľstva, bojom rôznych skupín o moc atď. Kultúrna revolúcia môže dočasne upevniť režim, ale po rokoch stabilizácie môže veľkou silou prepuknúť chaos, kríza, anarchia. Čína sa chce presadiť ako veľmoc využívaním rozporov medzi USA a ZSSR. Pomocou ZSSR neutralizuje tlak USA voči Číne, pomocou USA, najmä však medzinárodného komunistického hnutia, neutralizuje zase tlak ZSSR. Až sa Čína stane atómovou veľmocou, poruší svetovú rovnováhu.

Budúcnosť Európy, pokiaľ zostane rozdelená, vidí autor závislú viac na vonkajších než vnútorných okolnostiach. Ak sa Európe podarí vyriešiť otázku zjednotenia Nemecka a otázku vlastného zjednotenia, premení sa vo veľmoc prvého radu. Cesta k jednote vedie cez oslabenie strachu Západu z Východu a Východu zo Západu, tj.

cestou oslabenia nadvlády USA nad západnou Európou a oslabenia nadvlády ZSSR nad východoeurópskymi štátmi. Tmelom tejto jednoty nemôže byť ani USA ani ZSSR ale samotné európske štáty. Tretí svet zostane objektom svetovej politiky, najmä politiky veľmocí. Bude to asi nebezpečná zóna rezonancie a vybiejania rozporov medzi USA—ZSSR—Čínou. To platí najmä o oblasti Blízkeho východu, kde budú vznikať časté konflikty a krízy.

Zaujímavé sú Beaufrova úvahy o budúcej štruktúre sveta, tvorené metódou kombinácie hypotéz. Keby sme vzali do úvahy len vzťahy medzi šiestimi uvedenými protagonistami, dostali by sme takmer vyše 130 rôznych alternatív vývoja. A to nie sú do nich zahrnuté hypotézy týkajúce sa možnosti vnútropolitického vývoja.

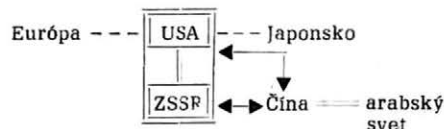
Medzi štátmi prvej skupiny sa môžu vytvoriť vzťahy: uvoľnenia (détente), vzťahy opozície alebo vzťahy konfliktové. Existujúca tripolárna mocenská štruktúra sveta by sa mohla zmeniť v bipolárnu v prípade, že by jeden zo štátov zosilnel tak, že by sa druhé dva museli proti nemu zjednotiť alebo že by jeden z nich bol zničený jedným či obidvoma zvyšujúcimi štátmi. Zmeny v mocenskej štruktúre sú dnes najviac ovplyvnené priebehom a výsledkami kríz vo Vietname a v arabskom svete. Dnešná mocenská štruktúra vyzerá podľa Beaufra graficky takto:

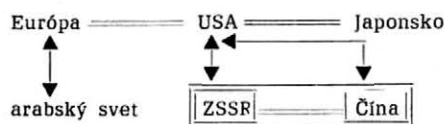
Európa a Japonsko sú voľne pridružené k USA. Arabský svet vystupuje ako spojenec ZSSR. Vzťahy medzi USA—ZSSR—Čínou majú charakter opozíčných vzťahov. Za danej situácie sú determinované na prvom mieste konfliktami vo Vietname a v oblasti Stredného východu. Oba konflikty sa teoreticky dajú riešiť odlišne, v zásade však skončia alebo kompromisom, alebo ďalším zostrením vzťahov až na stupeň studenej vojny, prípadne ďalšou eskaláciou vojny pod prahom vojny termonukleárnej. Môže sa stať, že v priebehu riešenia uvedených konfliktov sa dnešná mocenská štruktúra zmení takto:

a) Dnešný vzťah medzi USA a ZSSR by sa zmenil vo vzťah détente, čo pravdepodobne zvýši napätie medzi ZSSR a Čínou a posilní tendenciu k bipolarite. Japonsko a Európa budú mocť zostať poloneutrálne.

Arabský svet by sa začal prikláňať k Číne podľa schémy:

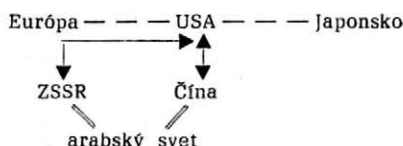

b) V prípade, že by sa vzťah medzi ZSSR a USA krajne zostril, ZSSR sa pravdepodobne zbližila s Čínou, Európa a Japonsko sa pripojí k USA, zostrila sa vzťahy medzi Čínou a Japonskom, európskymi a arabskými štátmi podľa obrazu:

c) Konečne vzťah medzi USA a ZSSR bude trvať v podobe, v akej približne

existuje dnes. Za tejto situácie si Európa a Japonsko ponechajú svoju poloneutralitu. Arabský svet sa môže pripojiť buď k ZSSR alebo k Číne.

Prírodné, že premenlivosť štruktúr, ako autor správne predpokladá, závisí nielen na zahraničnopolitickej, ale aj na vnútropolitickej situácii. Každú variantu možného zahraničnopolitického vývoja treba teda kombinovať s variantami vnútropolitického. Tu treba okrem zmien politiky vlády sledovať oveľa dôležitejšie trvale pôsobiace zmeny v zmýšľaní ľudí, v psychológii národov. V opačnom prípade je počet variant takmer nepredstaviteľný a nemá cenu sa pokúšať ho vypočítavať.

Schéma prospektívnej stratégie

Treťou zložkou štruktúry budúcnosti je ľudská vôľa a činnosť. Človek, ak chce vedome ovplyvňovať budúcnosť, musí vopred vedieť, ktorú z možných budúcností bude chcieť zmeniť z možnosti na skutočnosť. Pri voľbe budúcnosti sa uplatňuje subjektívny a objektívny moment. Budúcnosť sama, chápaná ako cieľ ľudského snaženia sa nedá odvodiť z ideálnych predstáv odtrhnutých od skutočnosti, ale z reálnej a neúprosnej skutočnosti samej. Túto skutočnosť treba najprv dôkladne poznať a na tomto základe sa pokúšať ju spoluutvárať. V tomto kontexte sa Beaufre logikou vlastných úvah dostáva k otázke kritérií, ktoré sa uplatňujú pri voľbe smerov formovania budúcnosti. Ľudia pomocou ideí, autorom výstižne prirônaných k vynálezcom, riešia problémy uspokojovania svojich potrieb. Hoci ich názory na potreby premietnuté do roviny cieľov sú vcelku totožné, nakoľko takmer každý si praje mier, blahobyt, slobodu, spravodlivosť atď., názory na spôsob realizácie týchto cieľov sa diametrálne rozchádzajú. Ale každý kto chce aktívne spoluutvárať svoju budúcnosť, sa musí držať určitých zásad. Základný smer konceptu ľudského pôsobenia — autorom definovaný ako pokrok civilizácie a človeka — by mal vychádzať zo štúdia dejín a z filozofie a z podmienok danej historick-

kej epochy. Podľa povahy faktorov, ktoré tvoria náplň tejto epochy, môžu mať niektoré predpovede charakter dlhodobých, iné charakter krátkodobých predpovedí. Pre projekt akcií ovplyvňovanie budúcnosti majú však najväčší význam dlhodobé predpovede. Nakoľko odrážajú vlastnosti trvalo pôsobiacich faktorov môžu byť relatívne najsľubnejším vodítkom ľudskej činnosti a taktiež jediným zo základov tzv. prospektívnej stratégie. Autor definuje túto stratégiu ako „voľbu tých akcií v súčasnosti, ktorými môžeme presadiť budúcnosť, ktorú si prajeme, a zabrániť realizácii budúcnosti, ktorú si neprajeme“ (str. 237). Ale prospektívna stratégia vychádza z dvoch typov predpovedí. Do prvej kategórie patria tie, ktoré vznikajú z faktorov demografických, ekonomických, technických atď. (ako príklad môžeme uviesť predpoveď podľa ktorej v r. 1971—75 bude vedecky vyriešený problém premeny morskej vody vo vodu sladkú a problém antikoncepcie; tak vznikne možnosť vyriešiť i problém hladu a populácie v treťom svete). Do druhej kategórie patria predpovede, ktoré sa nedajú časovo presne limitovať, pretože pochádzajú zo sféry vplyv faktorov politickej a vojenskej povahy. Sú síce určitým spôsobom späté s vývojom faktorov prvej kategórie, nič-

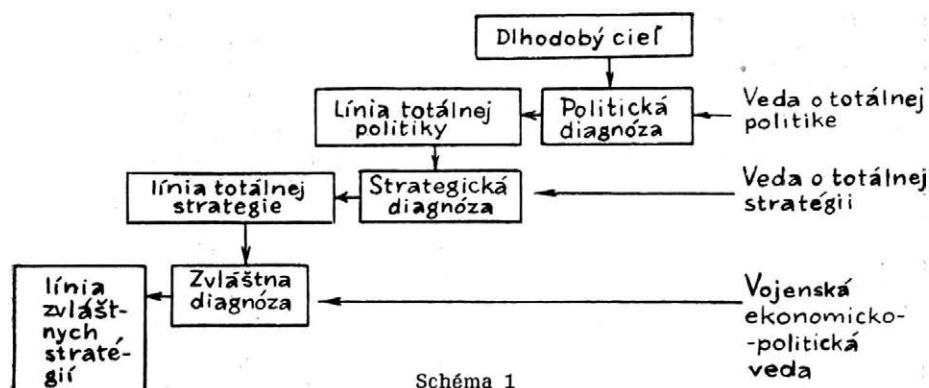

Schéma 1

menej sú na nich tiež relatívne nezávislé a možno ich využiť pri hľadaní hypotéz ciest budúceho vývoja.

V rámci prospektívnej stratégie skúma autor ďalej otázku vzťahu medzi cieľom a prostriedkom a vyslovuje pozoruhodné zásady — pojem prostriedok definuje ako cieľ, ktorý nemá prioritný význam. Analýzu voľby cieľa rozčleňuje do dvoch etáp. V prvej treba medzi viacerými cieľmi vedieť oddeliť cieľ vedľajšie od hlavných. V druhej etape treba určiť, ktoré prechodné cieľe treba dosiahnuť, aby mohol byť realizovaný konečný cieľ. Napríklad

v gaullistickej politike nie je podľa nášho názoru hlavným cieľom národná nezávislosť, ale tzv. veľkosť Francúzska. Národná nezávislosť je len prostriedkom na dosiahnutie veľkosti Francúzska. Takúto operáciu nazýva manévrom. Ďalej stratégia musí rozpoznať cieľ dlhodobý od krátkodobých, či bezprostredných politických cieľov. Konečne by mala vedieť odhaliť zmysel vývoja udalostí a zväziť dôsledky neočakávaných zmien na formuláciu cieľov.

Autor zhrnuje všetky svoje úvahy v zásade do dvoch schém: do konceptu prospektívnej stratégie a do konceptu stra-

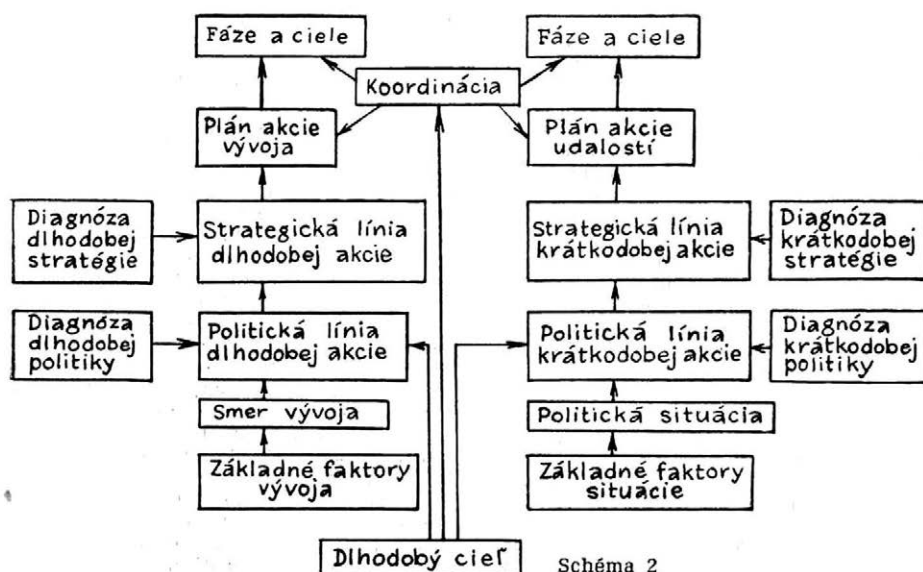

Schéma 2

tégie reakcie na udalosti. Obe dva koncepty vychádzajú z autorových zásad stratégie akcie, širšie rozvedenej v samostatnej knihe, venovanej tejto otázke. Jeho projekt stratégie akcie má nasledujúcu podobu (schéma 1):

Líniu totálnej politiky treba dedukovať z celkovej politickej diagnózy odvodenéj z výsledkov politických vied a dlhodobého cieľa politiky. Línia totálnej stratégie vzniká ako produkt celkovej strategicko-diagnózy, ktorá sama musí čerpať zo stratégie ako vedy a z celkovej politickej línie. Konečne línia stratégie v určitej oblasti sa tvorí ako výraz špecifickej diagnózy v príslušnej oblasti. Tá musí rešpektovať poznatky príslušného vedného odboru a závery celkovej strategicko-diagnózy.

Väzby stratégie akcie možno použiť i pri tvorbe projektu prospektívnej stratégie. V prospektívnej stratégii treba však rozoznávať dva typy akcií: tie, čo sledujú obecný vývoj z dlhodobého historického hľadiska, a tie, ktoré sledujú beh udalostí z hľadiska momentálnej, tj. krátkodobej situácie. Preto prospektívna stratégia za-

hrňa v sebe krátkodobé akcie i dlhodobé akcie v rovine obecného vývoja i v rovine vývoja udalostí podľa schémy 2:

Plán akcií na smere obecného vývoja i na smere vývoja súčasných udalostí s jeho koordinovanými fázami a po sebe nasledujúcimi cieľmi by mal byť koncipovaný na základe dlhodober a krátkodobej strategicko-diagnózy, ktorá sama vyplýva zo zodpovedajúcich strategicko-diagnóz a z línie krátkodobej a dlhodober politickej akcie.

Línia politickej akcie vzniká opäť kombináciou výsledkov príslušných politických diagnóz s dlhodobým cieľom a s tendenciami a smermi politického vývoja, determinovaného základnými faktormi v prípade dlhodober stratégie a politickou situáciou určenou opäť faktormi tejto situácie v prípade stratégie krátkodobej.

Treba dodať, že schému prospektívnej stratégie treba podľa autora doplniť o schému stratégie reakcie na udalosti, ktoré môžu zvrátiť predpokladaný smer vývoja.

K významu Beaufrovej knihy

Beaufrov koncept prospektívnej stratégie budi vari na pohľad dojem príliš zložitého útvaru. Ak však chápeme stratégiu ako úsilie pretvoriť rôznymi vednými odborami poznávanú a interpretovanú spoločenskú skutočnosť na špecifický nástroj jej vlastnej premeny, ak si uvedomíme, že do stratégie v pozmenenej a integrovanej forme vstupuje celá skutočnosť s obrovským množstvom javov, vzťahov a udalostí rôznej povahy, s jej rozpormi atď., pochopíme, že zaoberať sa stratégiou — teoreticky veľmi málo prepracovanou disciplínou, k tomu ešte stratégiou budúcnosti — to samo o sebe patrí k veľmi záslužným činom, nezávisle na tom, či východiskové filozofické pozície autora, jeho názor na dejiny sú alebo nie sú idealistické.

Beaufre samozrejme nesúhlasí s marxistickým riešením, najmä s historickým materializmom, marxistickou teóriou a metodológiou dejín. V jeho pojatí štruktúry budúcnosti nenajdeme ani medzi faktormi „vývoja“, ktoré predstavujú stabilnejšiu zložku dejín, tým menej medzi faktormi „udalostí“, najmenší náznak niečoho, čo by pripomínalo názor, že vývoj ľudstva smeruje dnes objektívne k socializmu a komunizmu, k spoločenskej formácii, ktorá sa raz nutne presadí ako prevládajúca alternatíva budúceho vývoja ľudstva.

Myšlienkovito pochopí nutnosť socializmu dnes, za situácie, keď kapitalizmus vo

sfére rozvoja techniky, produktivity práce, spotreby i uspokojovania základných životných potrieb dosahuje, marxistami po vojne nepredvídaných, pritom však nesporných i keď len relatívnych úspechov ... pochopí a uzná socializmus v momente, keď tento vinou chýb spôsobených systémom kultu osobnosti sa dostal síce len prechodne do značných hospodárskych i politických ťažkostí ... to samo o seba vyžaduje od každého mysliteľa nielen mimoriadne vyvinutú schopnosť rozumom hlboko prenikať pod povrch javov, maximálne sa dokázať odpútať od spoločenských záväzkov a konvencie, ale i dokonale prepracovanú vedeckú metódu, ktorá umožňuje vidieť spoločnosť ako celok, ako proces, ako členito diferencovaný a štruktúrovaný dialektický rozporný systém atď. Bolo by vari naivné žiadať od Beaufra, ktorý je svojím povolaním, životnou dráhou, miestom, ktoré zastáva v spoločnosti, svojimi názormi, spôsobom života i myšlienkami tisícfermi nitkami spätý so západnou ideológiou ... žiadať, aby sa priblížil marxizmu, alebo sa s ním stotožnil, či dokonca — a to by bol vrchol naivity — žiadať, aby teoreticky hlásal nutnosť socializmu. Veď celá Beaufrova tvorba od jeho „Úvodu do stratégie“ až po knihu „Budovať budúcnosť“ je inšpirovaná obavami o osudy Západu, ktorému hrozí, čo autor zvlášť a nie náhodou všade podčiarkuje, nebezpe-

čie zo strany svetového komunizmu i tretieho sveta. Z hľadiska autorom nezakryte deklarovanej oddanosti vóči Západu, vóči NATO, vóči nadvláde Západu nad sférou bývalých kolónií by musela pripadať ako banálna kritika jeho ideologicko-teoretických východísk, napríklad skutočnosť, že medzi faktormi vývoja by sme márne hľadali ocenenie zvláštneho významu ekonomického faktoru a ekonomickej štruktúry ako základu a nosnej kostry spoločenského pohybu a činnosti, ktorej prostredníctvom pôsobí človek na prírodu a spoločnosť, aby ňou v rozhodujúcej miere spoluutváral i svoju budúcnosť.

Beaufre uznáva vplyv ekonomického faktoru, ale operuje s ním obdobne ako s inými faktormi. Pokiaľ sa mu budúcnosť javí byť výsledkom vzájomného pôsobenia, ovplyvňovania sa veľkého množstva činiteľov, dát, vzťahov, situácií, rozčlenených ním samým na činiteľov „vývoja“, „udalosti“, a ľudského subjektu, možno ho vari ako jedného z predstaviteľov doktríny plurality faktorov zaradiť medzi príslušníkov tzv. „teórie činiteľov“, (M. Weber) podľa ktorej sa spoločenský vývoj chápe ako dôsledok náhodného stretávania sa, či vedomej kombinácie, elementov, spoločenského systému. Človek sa tu môže prirovnávať k šachistovi, ktorý ak pozná pravidlá hry, kvalitu jednotlivých figúr i možnosti ich pohybu po presne ohraničenom poli šachovnice, môže kombináciami schopnosťami viac-menej len kauzálného myslenia vytvoriť veľké množstvo variant a alternatív nielen v každom štádiu hry, ale aj po každom ťahu figúry. Nikto vari nebude popierať, že politika a stratégia obsahujú v sebe veľa prvkov a metodických postupov v mnohom pripomínajúcich pravidlá šachovej hry. Každá figúra dostáva v priebehu hry vždy novú a novú funkciu vzhľadom na celkovú neprestajne sa meniacu situáciu. Každý ťah aj tou najmenšou figúrou mení systém ako celok, novo vymedzuje postavenie figúr a otvára nové varianty pokračovania v hre až po koncovku; po každom ťahu treba určiť ďalší optimálne najvýhodnejší ťah atď. Lenže spoločenský vývoj sa napriek príbuznosti týchto úkonov nedá redukovať na šachovú hru. Stratégia nie je len veľkým manipulátorom s mimoriadne vyvinutým zmyslom vymýšľať si a mechanicky tvoriť nové a nové vonkajšie kombinácie vzťahy. Vývoj spoločnosti je v zásade jednotný a bohato rozrôznený, dialekticky rozporný proces pôsobenia človeka na svet prírody a na svet spoločnosti za účelom uspokojovania jeho životných materiálnych a duchovných potrieb. Tento fakt Beaufre plne a

všestranne nepostihuje a ani nemôže postihnúť.

Priznajme však, že i aplikáciou metódy, ktorú použil a ktorá nie je dialektická, pretože nemá materialistický základ — pofažne sa i vyznačuje niektorými črtami dialektiky, ale ako to bolo v Hegelovej filozofii, dialektiky postavenej namiesto na nohy na hlavu — posunul výskum otázok stratégie dopredu a dopracoval sa výsledkov v mnohom smere originálnych, v obmedzenej sfére výskumov či aspektov stratégie rozhodne pozitívnych. Zo štúdií dosiaľ vydaných Beaufrových kníh som nadobudol dojem, že Beaufre, nezavšiel na tom, či to otvorene priznáva alebo nepriznáva, a treba konštatovať, že na viacerých miestach svojich diel tak činí, veľa získal tým, že mlčky prevzal, alebo dokonca sám iniciatívne zobecnil niektoré donedávna takmer výhradne marxistickými stranami používané, ale marxistickými teoretikmi dosiaľ v žiadnom samostatnom diele nezobecnené metodologické postupy. Už sama skutočnosť, že sa pokúša vytvoriť ucelenú a komplexnú teóriu o stratégii buržoázie v atomovom veku, použiteľnú nielen vo výspľých, ale aj v rozvojových krajinách, platnú nielen dnes, ale i v neďalekej budúcnosti, by mala byť marxistickou vedou náležite zaregistrovaná a dôkladnejšie preskúmaná nielen čo do jej historických, gnozeologických a politickotriednych zdrojov, ale aj z hľadiska metodológie.

Nad čím sa treba zvlášť zamyslieť a čo treba pozitívne oceniť, je dôsledné spajovanie vojenstva a politiky, vojenskej a politickej stratégie. V tomto ohľade sa nám Beaufre môže javiť ako ďaleko dôslednejší stúpenec názorov V. I. Lenina než nejaký marxistický teoretik. Beaufre, i keď sa mylí v chápaní vzťahu politiky a stratégie, lebo politika má podľa neho definovať program, ciele, teda to, čo treba dosiahnuť, stratégia sa vraj opäť zaoberá iba otázkou ako, akými prostriedkami treba politiku formulované ciele alebo program realizovať (politika skúma teda podľa neho ciele, stratégia, prostriedky) nemýli sa v jednej axiomaticky platnej, ale v našej armáde napriek tomu mnohými dôstojníkmi nepochopenej či neuznávannej veci — v otázke vzťahu medzi vojenstvom a politickou stratégiou. Vzťah medzi politickou o vojenskou stratégiou sa za súčasných podmienok zmenil do tej miery, že už nemôže byť dobrým stratégiom ten, kto nerozumie politike, rovnako ako sotva môže byť dobrým politikom ten, kto sa nevyzná v otázkach vojenskej stratégie. Zbliženie vojenstva a politiky ešte markantnejšie vidieť na štáboch, ktoré sú

z tých alebo iných dôvodov objektívne nútené, alebo ktoré vedome chcú presadzovať silou svoje politické ciele. Ale tiež preto, že pokiaľ politika dnes už nemôže vyustiť v atómovej vojne, usiluje sa v mieri realizovať to, čo kedysi mohla realizovať iba vojnou, t.j. usiluje sa dať vojenský potenciál plne k dispozícii politike, usiluje sa ho premeniť v ďaleko účinnejší a bezprostrednejší nástroj politiky. Záujem o politiku nie je daný, ako sa mýlnie domnievajú niektorí naši dôstojníci, len rozmermi stratégie. Vyvíja priamo z charakteru armády ako politickej inštitúcie a z jej vonkajšej funkcie, ktorá zostáva jej hlavnou funkciou. Ak je pozornosť armády obrátená navonok, mali by sa otázky medzinárodnej politiky, ktorá v rozhodujúcej miere podmieňuje a spoluutvára náš vývoj, stať jej druhou profesionálnou prirodzenosťou. To isté platí o stratégii, v ktorej by sa mal vyznať vyšší dôstojník nezávislo na tom, aké úlohy naša armáda bude plniť v prípade nejakého konfliktu.

Ostatne, hranice toho, čo má a čo nemá strategický dosah, sú veľmi pohyblivé, a ako strategické sa javia iba v určitej historickej konkrétne vymedzenej súvislosti. Postavenie Francúzska v systéme svetovej bipolárnej štruktúry nie je strategické, v európskom kontexte má však rozhodne strategický význam. Moc a sila Československa nemá z hľadiska celoeurópskych, tým menej celosvetových súvislostí strategickú váhu, ale v izolovane vzatom stredoeurópskom priestore sa naše postavenie dá charakterizovať ako strategické;

a to ani nie vzhľadom na potenciál našej moci, ako vzhľadom na strategický význam nášho priestoru. Preto základná orientácia našej zahraničnej politiky sa dotýka nielen osudov našich národov a nášho štátu, ale osudov celej Európy. Rozhodne nikto nemôže poprieť, že priestor v ktorom žijeme a v ktorom by mohli pôsobiť naše ozbrojené sily v prípadnom konflikte, má v porovnaní s priestorom iných oblastí socialistického tábora význam strategický.

Z uvedeného je zrejmé, že študovať stratégiu neznamenať usilovať len o sumu určitých znalostí, ale tiež, a to chceme na tomto mieste podčiarknuť, osvojiť si určitú metódu myslenia. Stratégiu ako metódu si potrebuje osvojiť nielen armáda štátu, ktorá v celosvetovom meradle plní úlohy strategického dosahu, ale i armáda toho štátu, ktorého osudy sa vzhľadom na strategickú dôležitosť polohy jeho územia stanú nevyhnutelne predmetom záujmu, sporov alebo aj konfrontácie strategicky významných veľmocí, akými boli v medzivojnovom období v európskom rámci hitlerovské Nemecko, imperialistické Francúzsko a Anglicko alebo akými sú v povojnovom období ZSSR, NSR, USA, Francúzsko atď. Tieto a ďalšie okolnosti motivujú v dostatočnej miere potrebu stratégie. Názory tých, ktorí z našej armády vylučujú stratégiu ako vedu a ako teóriu, treba považovať za tragicky chybné. Tieto chyby majú už dnes o to škodlivejšie a o to osudovejšie dôsledky, o čo dôležitejšie a významnejšie („strategickejšie“) funkcie ich nositelia zastávajú.